

مدل سازی بلوغ حرارتی در میدان نفتی رگ سفید، جنوب غرب ایران

بهرام علیزاده^{*}، محمدثه جانباز

گروه زمین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه شهید چمران اهواز، خوزستان، ایران

^{*}مسئول مکاتبات- آدرس الکترونیکی: alizadeh@scu.ac.ir

(دریافت: ۸۸/۷/۱۵؛ پذیرش: ۸۹/۲/۲۹)

چکیده

در این مطالعه بلوغ حرارتی سازندهای پابده، گورپی و کژدمی در چاه های شماره ۱۱۲، ۳۳، ۹۹ و ۱۸ میدان نفتی رگ سفید واقع در فروافتادگی دزفول جنوبی با داده های راک ایول و انکاس ویترینایت مدل سازی شده است. بهینه سازی مدل با داده های Tmax و Ro٪ به علت قرار گرفتن بر گسل ایده - هندیجان و چاه شماره ۹۹ به دلیل قرار گرفتن بر روی paleo high شیب زمین گرمایی بالایی هستند (به ترتیب C/km^3 ۳۱ و C/km^2 ۲۶ که معادل جریان حرارتی 83 mW/m^2 و 70 mW/m^2 است). در بقیه چاه های مطالعاتی مقدار شیب زمین گرمایی، نرمال (میانگین C/km^3 ۲۳ و میانگین جریان حرارتی mW/m^2 ۲۶۳) می باشد. داده های TOC حاصل از آنالیز راک ایول حاکی از پتانسیل بالای نفت زایی دو سازند پابده و گورپی در میدان رگ سفید است، از طرف دیگر مدل سازی بلوغ به روش Easy %Ro نشان داد که علیرغم فراوانی مواد آلی در این دو سازند درجه بلوغ آنها به پنجره نفتی رسیده است. اما سازند گدوان ۶ میلیون سال قبل و سازند کژدمی در حدود ۵ میلیون سال قبل به نفت زایی رسیده اند. این در حالیست که سازند کژدمی عمدها در فروافتادگی دزفول ۸-۱۰ میلیون سال پیش به نفت زایی رسیده است. تأخیر در نفت زایی این سازند نسبت به کل فروافتادگی دزفول می تواند به دلیل نرخ پایین فرونشست در این میدان باشد. نتایج حاصل از مدل سازی نشان می دهد که بلوغ سازند کژدمی در آغاز پنجره نفتی است. هر چند به علت شیب زمین گرمایی بالا در شمال کوهانک شمال غربی (به واسطه وجود گسل ایده - هندیجان) و نیز میانه کوهانک جنوب شرقی (به دلیل وجود paleo high) انتظار می رود بلوغ کژدمی به اوخر پنجره نفتی رسیده باشد. با توجه به سن نفت تولیدی در میدان رگ سفید (۵ میلیون سال پیش)، سن سازند

واژه های کلیدی: مدل سازی بلوغ حرارتی، سنگ منشأ، انکاس ویترینایت، Tmax، میدان نفتی رگ سفید

۱) مقدمه

FAMM برای ارزیابی بلوغ حرارتی شمال شرقی حوضه Malay در ویتنام استفاده کردند. روند بلوغ تعیین شده برای سنگ منشأ نفت نشان داد که رأس پنجره نفتی در عمق حدود ۲۸۰۰ متری قرار گرفته است. تاریخچه دمایی مدل شده نشان دهنده آغاز تولید هیدروکربن از ۲ میلیون سال قبل تاکنون است که پس از تشکیل نفت گیر می باشد (Petersen *et al.* 2009). کمالی و همکاران در سال ۲۰۰۶ ژئوشیمی نفت و مدل سازی حرارتی سازند پابده در فروافتادگی دزفول را بررسی نمودند. نتایج مدل سازی حرارتی نشان داد که سازند پابده به سمت جنوب فروافتادگی در ابتدای بلوغ و در شمال غربی فروافتادگی دزفول در مرحله پیک پنجره نفتی است (Kamali *et al.* 2006). علیزاده و همکاران در سال ۱۳۸۵ پتانسیل هیدروکربورزایی و بلوغ مواد آلی در سنگ های منشأ احتمالی در میدان نفتی مارون را با استفاده از دستگاه پیرولیز راک ایول ۶ ارزیابی نمودند. نتایج بررسی آن ها نشان داد که سازندهای پابده و کژدمی می توانند به عنوان دو سازند مهم تولید هیدروکربن در این میدان ایفای نقش کنند. ضمناً داده های

روش های متعارف برای ارزیابی نوع ماده آلی، غنای ماده آلی و بلوغ حرارتی سنگ های منشأ مستعد به نمونه نیاز دارد، اما حتی در مناطق اکتشافی نیز نمونه های زیرسطحی بسیار محدود هستند. علاوه بر این، این اطلاعات مرحله کنونی تاریخچه حرارتی سنگ ها را که حاصل فرآیندهای طولانی مدت و پیچیده است، نشان می دهد (Bordenave 1993). آگاهی از زمان گذشته برای بازسازی وقایع حرارتی و زمین شناسی اهمیت بسزائی در اکتشاف دارد (Barker 1996). این اطلاعات را می توان با مدل سازی تاریخچه زمان - حرارت سنگ منشأ به دست آورد (Hunt 1996). مهم ترین هدف مدل سازی تولید نفت و گاز تعمیم دادهای بلوغ موجود حاصل از چاه ها به همه حوضه با استفاده از اطلاعات زمین شناسی و نیز بازسازی پیشرفت بلوغ در طی زمان براساس فرمول های ریاضی است (Bordenave, 1993).

پترسن و همکاران در سال ۲۰۰۹ از ضریب انکاس ویترینایت و آنالیزهای Fluorescence Alteration of Multiple Macerals))

۳) چینه شناسی

سازندهای رسویی حفاری شده در میدان رگ سفید مربوط به دو سیستم سنوزوئیک و مزووزوئیک هستند. در سیستم سنوزوئیک این میدان سازندهای آغازگاری، میشان، گچساران (گروه فارس)، آسماری، پابده رسوگذاری شده است (ظهراب زاده ۱۳۸۵). ضخامت سازند گورپی از شمال و جنوب شرق به سمت قسمت میانی میدان به صفر کاهش می یابد. نبود یا کاهش شدید ضخامت این سازند در محدوده میدان رگ سفید مربوط به فرایندهای بالا آمدگی است (چلداوی ۱۳۸۵). در سیستم مزووزوئیک سازندهای مربوط به گروه خامی و بنگستان دیده می شود. گروه بنگستان در میدان رگ سفید شامل سازندهای سروک و کزدمی است و سازند ایلام رسوگذاری نشده است. در این میدان فقط تا قسمت تحتانی سازند فهلیان (خامی فوقانی، شامل داریان، گدوان و فهلیان) حفاری شده است، اما با توجه به اطلاعات منطقه احتمالاً خامی تحتانی میدان رگ سفید از سازندهای گرو و سورمه تشکیل شده و سازند هیث در این منطقه رسوگذاری نشده است (شهابی و علوی ۱۳۶۵).

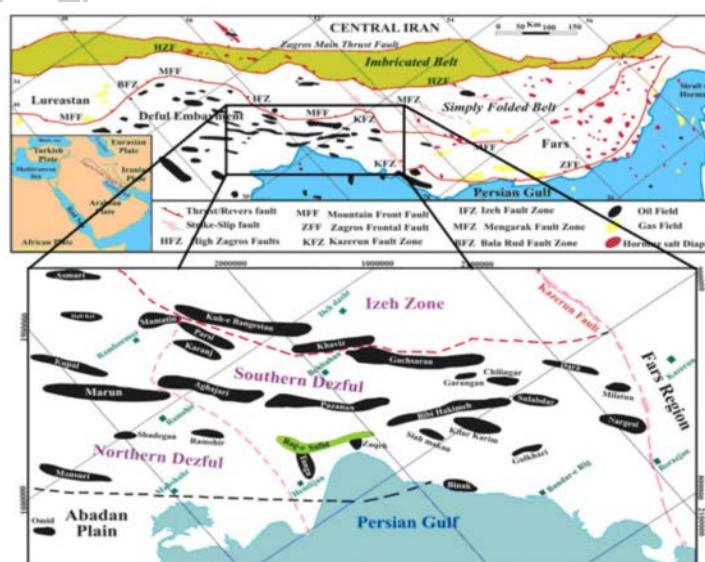
۴) روش مطالعه

برای ارزیابی بلوغ حرارتی و بازسازی تاریخچه تدفین و حرارتی میدان نفتی رگ سفید، نمونه سازندهای پابده، گورپی و کزدمی به عنوان سنگ های منشأ احتمالی در این میدان مورد آنالیز راک ایول قرار گرفته و سپس تعدادی از آن ها برای تهیه مقاطع صیقلی جهت اندازه گیری انعکاس ویترینیات انتخاب شدند. نتایج حاصل از این آنالیزها همراه با داده های چینه شناسی و سنگ شناسی سازندهای حفاری

Tmax کردمی این سازند را به عنوان سنگ منشأ اصلی میدان مارون معرفی می نماید. بیجاری پور و همکاران در سال ۱۳۸۴ از نرم افزار Winbury برای بازسازی تاریخچه تدفین و مدل سازی حرارتی سنگ منشأ گدوان در ناحیه فارس استفاده نمودند. نتایج نشان داد که سازند گدوان به نفت زایی نرسیده است که با توجه به منحنی های تاریخچه تدفین و حرارتی، به دلیل عمق تدفین کم و پایین بودن گرادیان زمین گرمایی منطقه مورد مطالعه است. زینل زاده و همکاران در سال ۱۳۸۳ از مدل سازی تاریخچه تدفین و حرارتی برای بررسی تأثیرات نهشته شدن رسوبات الیگوسن و جوانتر بر روی سنگ منشأ کردمی در سیستم نفتی حاشیه شمال شرق فروافتادگی دزفول استفاده نمودند. از آنجا که میدان نفتی رگ سفید میدانی شدیداً تکتونیزه است، مدل سازی بلوغ حرارتی در این میدان می تواند با تخمین مقدار شیب زمین گرمایی در پیشبرد اهداف حفاری موثر باشد. علاوه بر این مدل سازی حرارتی و داده های ژئوشیمیایی میدان رگ سفید و میدادین مجاور به شناسایی مکانیزم های مهاجرت و تولید احتمالی هیدروکربن کمک می کند.

۲) زمین شناسی منطقه

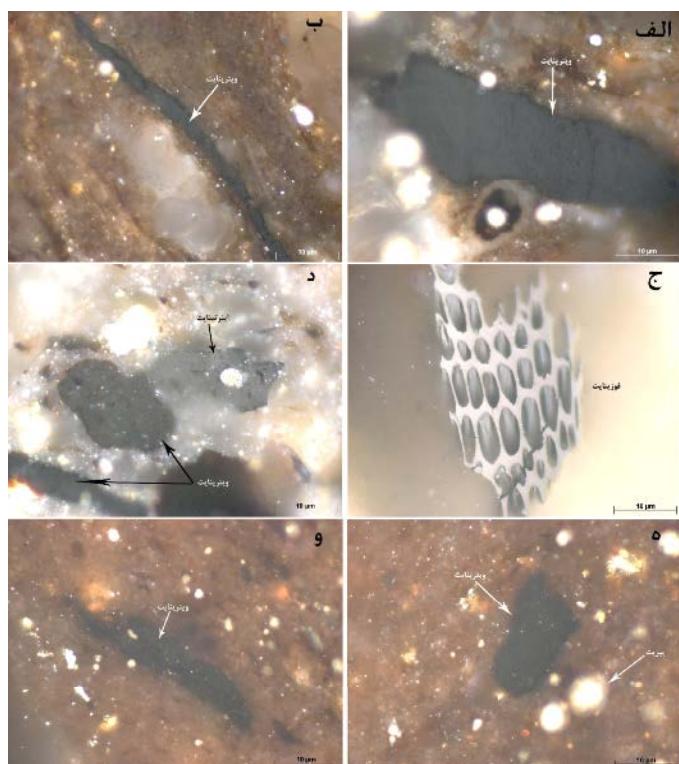
میدان نفتی رگ سفید واقع در فروافتادگی دزفول جنوبی، تاقدیسی بومرنگ شکل به طول 49 Km و پهنهای ۵/۴ Km است که در ۱۵۰ کیلومتری جنوب شرقی اهواز و منتهی ایله شمال ساحل خلیج فارس، به عرض جغرافیایی $30^{\circ} - 30^{\circ}$ شمالی و طول $50^{\circ} - 40^{\circ}$ شرقی در بین میدادین نفتی بی بی حکیمه (در جنوب شرق)، پازنان (در شمال شرق)، رامشیر (در شمال غرب)، زاغه، هندیجان، بهرگانسر و تنگو (در جنوب غرب) قرار گرفته است (ظهراب زاده ۱۳۸۵). موقعیت میدان رگ سفید در حوضه زاگرس در شکل (۱) آورده شده است.

شکل ۱- موقعیت و جایگاه میدان نفتی رگ سفید در حوضه رسویی زاگرس (اقتباس از Sepehr & Cosgrove 2004)

همراه رابط نرم افزاری MSP 200 انجام شده است. برای کالیبره کردن دستگاه از استانداردهایی که انکاس آنها بین ۰/۴۳۱-۰/۵/۳۵ درصد می باشد، استفاده شد. عدسی با بزرگنمایی $100\times$ که در رونم امرسیون غوطه ور می شود برای شناسایی ماده آلی استفاده شد. سه نمونه از ۳۴ نمونه به علت اینکه بسیار دانه ریز بوده اند، مقاطع صیقلی خوبی از آن ها تهیه نشده و اندازه گیری انکاس بر روی آن ها صورت نپذیرفت. تصاویر دیجیتال با استفاده از Zeiss Axiocam و نرم افزار Axiovision گرفته شد. نتایج این بررسی در جدول (۱) و میکروفتوگراف برخی از مقاطع در شکل (۳) آورده شده است.

(۳-۴) مدل سازی: در این مطالعه از نرم افزار PBM نسخه ۱.۷.۰ ساخت پژوهشگاه صنعت نفت برای مدل سازی استفاده شده است. مدل سازی در دو بخش مدل سازی تاریخچه تدفین و تاریخچه حرارتی صورت گرفته است. انکاس ویترینایت و Tmax حاصل از پیرویز راک ایول برای بهینه سازی مدل استفاده شده است. طرح شماتیک مدل سازی بلوغ حرارتی همراه با داده های ورودی برای آن در شکل (۴) آورده شده است.

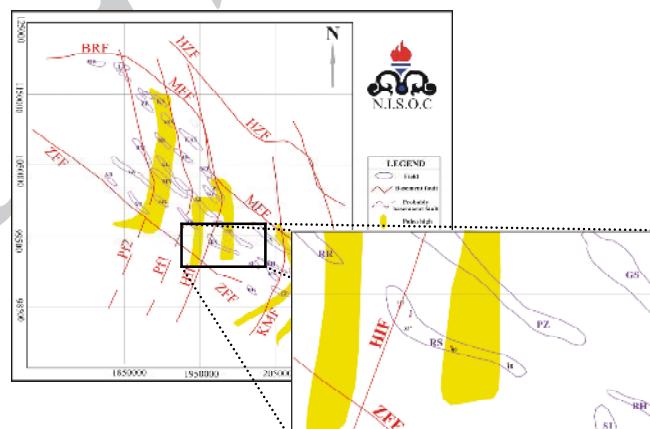

شکل ۳- میکروفتوگراف مقاطع صیقلی مطالعه شده: (الف و ب) چاه شماره ۲، سازند کژدمی، عمق ۳۴۱۰ متری؛ (ج و د) چاه شماره ۳۳، سازند کژدمی، عمق ۲۹۸۰ متری؛ (هـ و) چاه شماره ۱۸، سازند پابده، عمق ۲۷۹۵ متری.

(۵) **بحث و بررسی**
در این بخش ابتدا پتانسیل تولید و سپس مدل سازی بلوغ حرارتی در

شده و نیز داده های حرارتی مانند شیب زمین گرمایی برای بازسازی تاریخچه تدفین و حرارتی در میدان رگ سفید به نرم افزار (PBM) Pars Basin Modeler وارد شده اند.

(۱-۴) آنالیز راک ایول: چاه های شماره ۱۸، ۲، ۳۳، ۹۹، ۱۱۲ در میدان نفتی رگ سفید (شکل ۲) برای مطالعه انتخاب شدند. چاه های شماره ۲ و ۳۳ جهت دستیابی به مخزن خامی حفاری شده اند که چاه شماره ۲ به عنوان چاه شاهد انتخاب و از سازندهای احتمالی سنگ منشأ (پابده و کژدمی) با فاصله ۱۸-۲۰ متر و از سازندهای کژدمی در چاه شماره ۳۳ نیز با همین فاصله و با فواصل ۵۰ متری از سازندهای پابده و گورپی چاه شماره ۱۸ و در چاه های شماره ۹۹ و ۱۱۲ نیز به علت عدم رسوبگذاری گورپی تنها از سازندهای پابده نمونه برداری صورت گرفته است. در مجموع ۴۵ نمونه برای آنالیز راک ایول انتخاب شدند. آنالیز نمونه ها با دستگاه Rock Eval 6 که برای مطالعات کمی و کیفی ماده آلی ساخته شده است. نتایج این آنالیز در جدول (۱) آورده شده است.

شکل ۲- گسل ها و Paleo high در زاگرس و موقعیت چاه های مطالعاتی میدان رگ سفید (گزارش پ-۶۰۰-۸، شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب)

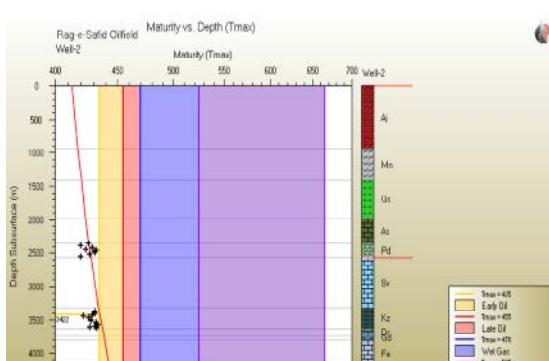
(۲-۴) انکاس ویترینایت: ۳۴ نمونه خرده حفاری از بین ۵۰ آنالیز راک ایول با توجه به مقدار TOC از سازندهای پابده، گورپی و کژدمی میدان رگ سفید برای تهیه مقاطع صیقلی انتخاب شده اند. خرده های حفاری در قالب های تفلون با قطر ۲/۵ سانتی متر قرار داده شده و سپس مخلوط اپاکسی-رزین روی آن ریخته می شود. قرص ها پس از سرد شدن، با استفاده از کاربراندوم ساییده شده و پس از آن روی یک پارچه ابریشمی با محلول آبکی الکل-آلومینا با قطر به ترتیب ۰/۳ و ۰/۵ میکرومتر صیقل داده می شوند. پتروگرافی آلی با طیف نور به طول موج ۵۴۶ nm و سیستم میکروسکوپی Zeiss Axioplan II مجهر به فوتومتر J&M، همچنین یک اسپکترومتر (۰-۲۰۰ نانومتر) به

جدول ۱- نتایج حاصل از آنالیز راک ایول و اندازه گیری انعکاس و بتربینایت در سازندهای پابده، گورپی و کزدمی میدان نفتی رگ سفید. در این جدول عمق بر حسب متر؛ S_1 و S_2 بر حسب mg HC/gr CO₂؛ HI بر حسب mg HC/gr TOC؛ OI بر حسب mg HC/gr rock؛ TOC بر حسب Wt.% و T_{max} بر حسب درجه سانتیگراد و Ro% درصد انعکاس میانگین و بتربینایت در روغن امرسیون است (در ستون انعکاس و بتربینایت خط تیره نمایانگر عدم تهیه مقطع صیقلی از آن عمق به دلیل فقر بودن نمونه از ماده آلی است).

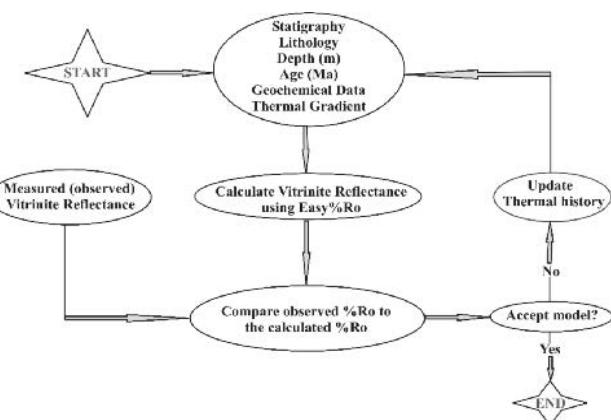
Well	Formation	Depth	S_1	S_2	HI	OI	TOC	PI	T_{max}	%Ro
۲	پابده	۲۳۶۰/۵	۱/۱۷	۶/۰/۷	۴۱۶	۱۴۲	۱/۴۶	./۱۶	۴۳۱	./۴۹۷۲
		۲۳۸۹	۱/۷۶	۱۵/۹۶	۴۹۴	۷۸	۲/۲۳	./۱	۴۳۱	فاقد و بتربینایت
		۲۴۲۷	۱/۲۲	۵/۱۴	۳۶۲	۱۵۷	۱/۴۲	./۱۹	۴۳۱	./۵۳۳۹
		۲۴۴۶	۱/۴۴	۱۰/۷۵	۴۸۶	۹۶	۲/۲۱	./۱۲	۴۲۹	./۵۴۶۸
		۲۴۶۱	۱/۳۳	۵/۷	۳۳۵	۱۲۸	۱/۷	./۱۹	۴۲۲	./۵۵۸۹
		۲۴۸۲	۱/۵۴	۴/۸۸	۳۷۸	۱۸۱	۱/۲۹	./۲۴	۴۲۶	./۵۵۲۹
		۲۵۰۰	۱/۳۹	۵/۳۵	۳۲۸	۱۲۴	۱/۶۳	./۲۱	۴۲۸	-
		۲۵۱۹	۱/۱۸	۲/۳۲	۳۵۷	۳۶۹	./۶۵	./۳۴	۴۲۸	-
		۲۵۵۵	۱/۵۵	۶/۵۸	۳۷۴	۱۴۹	۱/۷۶	./۱۹	۴۳۲	./۵۲۱۶
		۲۳۷۲	./۷۸	۳/۴۶	۳۷۰	۱۴۵	./۹۴	./۱۸	۴۲۲	./۶۴۶۴
		۲۳۹۲	۱/۴	۱۲/۳۹	۳۸۵	۵۱	۲/۴۸	./۰۹	۴۳۴	./۶۴۲
۳	کزدمی	۳۴۱۰	۱/۴۲	۱۴/۶۱	۴۶۲	۴۶	۳/۱۶	./۰۹	۴۳۱	./۶۴۵۹
		۳۴۲۹	۱/۴	۹/۰/۸	۳۷۵	۷۴	۲/۴۲	./۱۳	۴۲۷	./۶۶۹۶
		۳۴۴۵	۱/۷۶	۱۵/۴۹	۴۸۱	۴۹	۲/۲۲	./۱	۴۲۳	-
		۳۴۶۴	۱/۸۱	۱۶/۶۳	۴۷۹	۵۰	۳/۴۷	./۱	۴۲۶	./۶۸۰۷
		۳۵۰۲	./۴۷	۳/۵۲	۲۰۵	۸۷	۱/۷۲	./۱۲	۴۲۸	./۷۰۴۶
		۳۵۲۰	./۰۷	۳/۹۴	۲۲۸	۷۷	۱/۷۳	./۱۳	۴۲۸	-
		۳۵۲۷	./۰۷	۳/۴۵	۲۱۴	۸۱	۱/۸۱	./۱۷	۴۲۲	./۷۱۲۳
		۳۵۵۵	./۰۵۳	۲/۷۵	۱۷۴	۹۲	۱/۵۸	./۱۶	۴۳۲	-
		۳۵۷۳	./۰۴۷	۲/۴۸	۱۸۴	۷۲	۱/۳۵	./۱۶	۴۲۴	./۷۲۷۲
		۳۵۹۲	./۰۷۸	۴/۹۱	۲۵۶	۷۸	۱/۹۲	./۱۴	۴۳۱	-
		۳۶۱۰	۱/۱۱	۱۱/۳۸	۴۲۶	۴۴	۲/۸۷	./۰۹	۴۲۷	./۷۱
		۳۶۲۴	۱/۱۴	۱۵/۵۵	۴۷۸	۵۳	۳/۲۵	./۰۷	۴۲۲	./۷۴۲۹
		۲۸۵۶	۱/۶۴	۲۱/۱۵	۴۳۸	۳۷	۴/۸۳	./۰۷	۴۲۶	./۵۱۰۹
		۲۸۷۴	۱/۰۲	۱۴/۲۲	۴۲۲	۶۷	۲/۲۷	./۱	۴۲۵	./۵۰۰۲
		۲۸۹۲	۲/۲۴	۲۵/۳۹	۵۵۸	۷۴	۴/۵۶	./۰۸	۴۲۲	فاقد و بتربینایت
		۲۹۲۴	./۰۹	۴/۳	۱۹۸	۸۹	۲/۱۷	./۱۷	۴۳۰	-
		۲۹۶۰	۱	۳/۲۷	۱۵۲	۱۱۸	۲/۱۵	./۲۳	۴۳۱	./۰۴۹۶
		۲۹۸۰	./۰۷۹	۲/۲۳	۱۷۲	۱۵۵	۱/۳	./۲۶	۴۲۸	./۰۵۶
		۳۰۰۲	۱/۱۶	۴/۴	۱۹۹	۱۱۵	۲/۲۱	./۲۱	۴۲۲	./۰۵۵۸۱
		۳۰۱۸	./۰۹۲	۳/۱۹	۱۴۹	۹۵	۲/۱۴	./۲۲	۴۳۴	-
		۳۰۵۶	۱/۰۲	۱۵/۱۸	۴۹۰	۹۱	۳/۱	./۰۹	۴۲۷	فاقد و بتربینایت
		۳۰۷۴	۱/۱۲	۱۵/۰۲	۵۱۸	۶۴	۲/۹	./۰۷	۴۳۱	./۰۵۸۰۵
۱۱۲	پابده	۲۲۴۶	۱۱/۲۴	۴/۸	۲۸۲	۳۷	۱/۷	./۷	۴۳۳	-
		۲۲۸۵	۳/۳۲	۲/۱۳	۴۳۵	۱۲۴	./۴۹	./۶۱	۴۳۱	-
		۲۴۱۸	۱/۰۲	۱/۸۲	۴۱۱	۱۶۸	./۲۴	./۴۶	۴۳۶	./۶۶
		۲۷۴۴	./۰۶	۳/۹۷	۵۰۳	۱۶۳	./۲۹	./۱۹	۴۲۷	-
		۲۷۹۵	۲/۸۶	۲۹/۲۲	۵۹۳	۳۹	۴/۹۳	./۰۹	۴۱۸	./۴۶۹۴
		۲۸۲۲	۲/۹۶	۲۷/۹۴	۵۹۸	۳۷	۴/۶۷	./۱	۴۲۳	فاقد و بتربینایت
		۲۸۴۵	۱/۰۷	۱۴/۳۵	۵۵۲	۷۰	۲/۶	./۱	۴۱۹	./۰۵۰۲۲
		۲۹۴۲	۱/۱۷	۲/۰۲	۲۷۷	۳۳۶	./۷۳	./۳۷	۴۳۰	./۰۵۳۶۹
		۳۰۲۲	./۰۶	۱/۹۳	۲۴۴	۳۰۳	./۷۹	./۲۴	۴۳۳	./۰۵۷۷۹
		۲۲۹۶	./۰۱	۵/۷	۴۲۶	۲۱۶	۱/۳۳	./۱	۴۲۵	-
۹۹	پابده	۲۴۰۰	./۰۸	۶/۲۹	۵۳۳	۱۹۴	۱/۱۸	./۰۹	۴۲۶	./۰۵۰۴
		۲۴۵۰	./۰۸	۱/۰۴	۲۲۶	۳۲۸	./۶۸	./۱۵	۴۳۲	./۰۵۳۷۶

فاکتور، شیب را تغییر می دهد، اما پیچیدگی های زمین شناسی مانند فرسایش، گسل خوردگی، وجود توده های آذرین نیز آن را تحت تأثیر قرار می دهد (Hunt, 1996).

۱-۱-۲-۵) بهینه سازی مدل چاه شماره ۲: شیب زمین گرمایی این چاه به صورت مستقیم اندازه گیری نشده و با توجه به شیب زمین گرمایی چاه شماره ۷۲ که در فاصله کمی در شمال شرقی آن قرار دارد، گرادیان C/km^2 ۲۴ (جریان حرارتی mW/m^2 ۱۸/۶۵) برای این چاه در نظر گرفته شده است. شکل (۶الف) نشان می دهد که با اعمال این گرادیان و فرسایش سطحی معادل ۶۰ متر در سازند آغازاری بین داده های اندازه گیری شده انعکاس ویترینیات و روند پیش بینی شده آن همخوانی قابل قبولی برقرار می شود. مقدار فرسایش حاصل از ناپیوستگی سنومانین (خروج حوضه رگ سفید به مدت ۲۸ میلیون سال و عدم رسوب گوری و ایلام) با توجه به انتباطق چینه شناسی سازند سروک در میدان رگ سفید و چاه های میدان سیاه مکان، بینک و پازنان حدود ۲۰۰ متر تخمین زده شده است. براساس نظر کاتز و همکاران در سال ۱۹۸۸ زمانی که ناپیوستگی ها دفن شوند، تأثیر فرسایش بر بلوغ نشانگرهای حرارتی در زیر و بالای ناپیوستگی از بین می رود، بنابراین مقدار فرسایش در ناپیوستگی های مدفون شده تأثیری بر روند بلوغ تعیین شده با روش Easy%Ro و Tmax ندارد. همانطور که در شکل (۶ ب) مشاهده می شود،

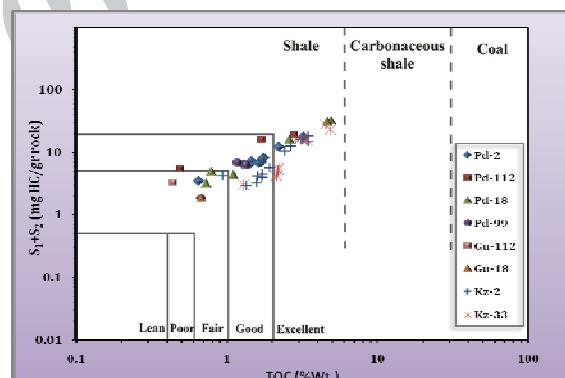
شکل ۶- نمودار تغییرات بلوغ با عمق براساس مدل Easy%Ro (الف) و T_{max}

شکل ۴- طرح شماتیک مدل سازی بلوغ حرارتی.

سازندهای منشأ مطالعه شده در میدان نفتی رگ سفید مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۵) ارزیابی کمیت، یا پتانسیل تولید: نمودار S₁+S₂ در مقابل TOC برای سازندهای مطالعه شده (شکل ۵) نشان می دهد که سازندهای پابده و گورپی از لحاظ مقدار ماده آلی در محدوده متوسط تا عالی و نمونه های سازند کژدمی در محدوده خوب تا عالی قرار دارند.

شکل ۵- نمودار S₁+S₂ در مقابل TOC برای ارزیابی مقدار ماده آلی در سازندهای پابده، گورپی و کژدمی، اقتباس از (Huang et al., 2003).

۵) بررسی نتایج حاصل از مدل سازی در این بخش ابتدا بهینه سازی مدل در هر یک از چاه های مطالعاتی ارائه شده و سپس تاریخچه تولید نفت در سازندهای منشأ مطالعه شده در میدان نفتی رگ سفید مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۲-۵) بهینه سازی مدل: در این رابطه از داده های اندازه گیری شده انعکاس ویترینیات و مقایسه آنها با مقادیر محاسبه شده به Tmax (Sweeny & Burnham, 1990) Easy%Ro و داده های استفاده شده است. شیب خط تغییرات انعکاس ویترینیات در مقابل عمق، متأثر از شیب زمین گرمایی و نرخ رسوبگذاری بوده و با تعیین آن ها، می توان مقدار شیب را به دست آورد. هر گونه تغییر در این دو

های تاریخچه تدفین حاکی از تاریخچه رسوب‌گذاری بسیار مشابه چاه شماره ۹۹ و چاه شماره ۲ است. بنابراین مقدار فرسایش در اثر ناپیوستگی سنومانین در چاه شماره ۹۹ نیز ۲۰۰ متر در نظر گرفته شده است.

شکل ۷- نمودار تغییرات بلوغ با عمق براساس مدل Easy%Ro (الف) و T_{max} (ب) در چاه شماره ۳۳

شکل ۸- نمودار تغییرات بلوغ با عمق براساس مدل Easy%Ro (الف) و T_{max}

(ب) در چاه شماره ۲ میدان رگ سفید. مقادیر اندازه گیری شده T_{max} برای سازند کژدمی نسبت به روند پیش بینی شده کمتر است. در سازند پابده نیز اگرچه داده ها از روند کلی پیش بینی شده پیروی می کنند، اما پراکندگی بسیاری را نشان می دهند.

علت این تغییرات آن است که T_{max} علاوه بر بلوغ، به نوع کروزن و پارامترهای دیگری نیز بستگی دارد. استودان در سال ۱۹۹۵ عنوان کرده است که پارامتر بلوغ حرارتی راک ایول (T_{max}) ممکن است به علت حضور بخشی از بیتومن در پیک S2 یا وجود کروزن غنی از Snowdon، نسبت به واحدهای سنگی اطراف کاهش یابد، سولفور، مقدار سولفور در نفت مخزن بنگستان میدان رگ سفید حدود ۳/۵ درصد است (Rezaei & Nogol Sadat 2004). این مقدار قابل توجه سولفور حاکی از وجود یک سنگ منشأ با مقدار سولفور بالاست. پراکندگی داده های T_{max} اندازه گیری شده در نمونه های سازند پابده نیز می تواند به علت تغییرات محلی نوع ماده آلى در چینه های این سازند باشد که T_{max} را متأثر کرده است، اما به طور کلی داده های مذکور از روند پیش بینی شده پیروی می کنند و نیز براساس نظر (Snowdon 1995) تغییرات T_{max} در نتایج $C^{2\pm}$ پذیرفتی است.

۲-۱-۲-۵ بهینه سازی مدل چاه شماره ۳۳: شب زمین گرمایی در این چاه به صورت مستقیم اندازه گیری نشده و با توجه به شب زمین گرمایی چاه شماره ۴۱ که در شرق آن و با فاصله کمی قرار دارد، گرادیان حرارتی چاه شماره ۳۳ نیز 23 C/km° در نظر گرفته شد. نتایج بهینه سازی با گرادیان حرارتی 22 C/km° (جریان حرارتی $0.5/64 \text{ mW/m}^2$) و فرسایش سطحی 60 m برای سازند آغازاری انطباق خوبی را بین داده های اندازه گیری شده و پیش بینی شده انعکاس ویترینایت برقرار نمود (شکل ۷(الف)). روند پیش بینی شده و داده های اندازه گیری شده T_{max} نیز انطباق نسبتاً خوبی را نشان می دهند (شکل ۷(ب)).

منحنی های تاریخچه تدفین حاکی از تاریخچه رسوب‌گذاری مشابه چاه های شماره ۳۳ و ۲ است. بنابراین مقدار فرسایش در اثر ناپیوستگی سنومانین در چاه شماره ۳۳ نیز ۲۰۰ متر اعمال شده است.

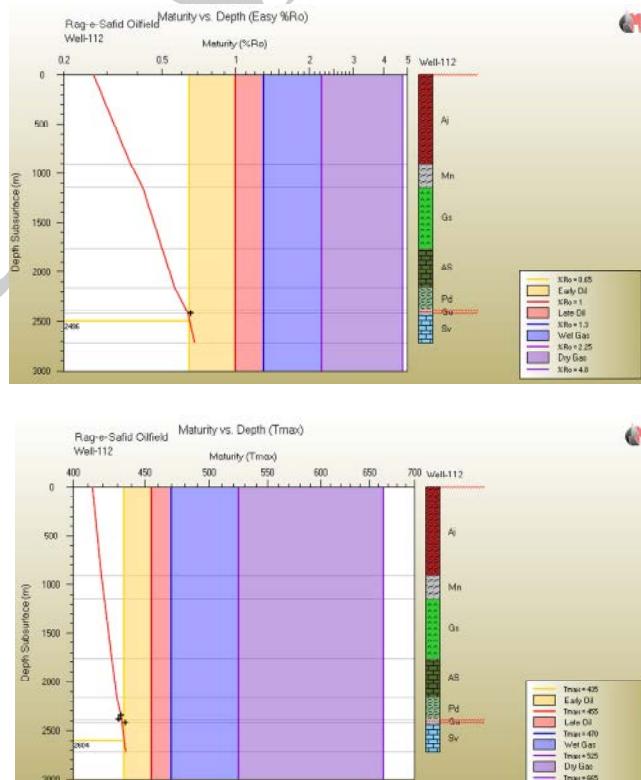
۳-۱-۲-۵ بهینه سازی مدل چاه شماره ۹۹: مقدار شب زمین گرمایی در چاه شماره ۹۹ با توجه به مقدار شب زمین گرمایی چاه شماره ۱۳ که در مجاورت آن قرار دارد، 26 C/km° در نظر گرفته شد. علت افزایش گرادیان در این چاه قرار گرفتن آن بر روی Paleo high است (شکل ۲). بهینه سازی مدل با داده های انعکاس ویترینایت و نیز Tmax نشان داد که با اعمال گرادیان 26 C/km° (جریان حرارتی 70 mW/m^2) و فرسایش سطحی 60 m برای سازند آغازاری انطباق قابل قبولی بین داده های اندازه گیری شده و پیش بینی شده انعکاس ویترینایت و T_{max} به وجود می آید (شکل ۸). بررسی منحنی

ایجاد کنند. علت افزایش شیب زمین گرمایی در محل گسل ها حرکت صفحات گسلی در مقابل یکدیگر است که گرمایی اصطکاکی ایجاد می کند و در بسیاری از موارد منجر به افزایش انعکاس ویترینایت می شود. آنومالی های حرارتی ناشی از عملکرد گسل به مناطق بسیار کوچکی که نزدیک گسل قرار دارند، محدود می شود (Barker 1996). در این چاه دو مرحله بالا آمدگی در فاصله زمانی ۷۱-۸۹ میلیون سال پیش (نهشته شدن بخش عمده ای از سازند گورپی) و در ۶۱-۶۵ میلیون سال قبل (ناپیوستگی بین سازندهای پابده و گورپی) ثبت شده است. مقدار فرسایش در اینترووال زمانی ۷۱-۸۶ میلیون سال پیش ۱۳۰ متر و در اینترووال زمانی ۶۱-۶۵ میلیون سال پیش ۴۰ متر فرسایش در نظر گرفته شده است. این مقدار با توجه به میزان بالا آمدگی در چاه شماره ۲ با نرخ 7 m/my و فرونشست مجدد این بخش از حوضه رگ سفید و نیز با توجه به لیتولوژی سست تر سازند گورپی (شیلی-مارنی) نسبت به سازند سروک (آهکی) اعمال شده است.

۵-۱-۲-۵) بهینه سازی مدل چاه شماره ۱۸: اندازه گیری شیب زمین گرمایی در چاه شماره ۱۸ و چاه های مجاور آن انجام نشده، بنابراین برای این چاه گرادیان نرمال 23 C/km° در نظر گرفته شد. بهینه سازی مدل با داده های انعکاس ویترینایت نشان داد که با اعمال گرادیان 23 C/km° (حریان حرارتی $94/58 \text{ mW/m}^2$) و فرسایش سطحی 60 متر برای سازند آغازگاری انطباق خوبی بین داده های اندازه گیری شده و پیش بینی شده انعکاس ویترینایت به وجود می آید (شکل ۱۰ الف). تاریخچه رسوبگذاری این چاه نیز مانند چاه ۱۱۲ شماره است، سازند ایلام رسوب ننموده و ضخامت نهشته شده سازند گورپی در این چاه 42 متر است. چاه شماره ۱۸ عمیق ترین بخش حوضه رگ سفید بوده است. به همین علت در اینترووال زمانی ۷۱-۸۹ میلیون سال پیش 120 متر و در $65-61 \text{ میلیون سال پیش } 40 \text{ متر}$ فرسایش در نظر گرفته شده است. با اعمال این کالیبراسیون، روند پیش بینی شده و اندازه گیری شده Tmax انطباق قابل قبولی را نشان می دهد، اما در اینترووال $2845-2795 \text{ متری}$ (در سازند پابده) مقادیر اندازه گیری شده در حدود 90° C کمتر از مقدار پیش بینی شده است (شکل ۱۰ ب). در گزارش لای گرافیکی چاه برای عمق مذکور آمده است: شیل های S2 کربناته سیاه تا خاکستری بیتومینی، پیریتی. وجود بیتومن در پیک Snowdon با افزایش مقدار اشعه گاما، TOC و HI همراه است (TOC = 1995 mg Wt% 5-3 و HI TOC بالا در اینترووال مذکور (Hunt 1996)).

TOC موید وجود بیتومن است. بنابراین علت اصلی کاهش Tmax در این اینترووال می تواند وجود بیتومن در سازند پابده و سولفور موجود در محیط (به علت وجود پیریت) باشد. افزایش HI و TOC در این اینترووال، منجر به کاهش مقدار اندازه گیری شده انعکاس ویترینایت (suppression) شده است.

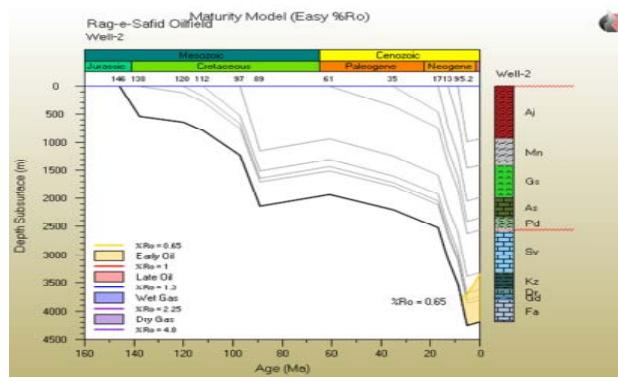
(ب) در چاه شماره ۹۹-۴-۱-۲-۵ بهینه سازی مدل چاه شماره ۱۱۲: اندازه گیری شیب زمین گرمایی در چاه شماره ۱۱۲ و چاه های مجاور آن انجام نشده، بنابراین برای این چاه گرادیان نرمال 23 C/km° (حریان حرارتی $61 \text{ mW/m}^{277/61}$) در نظر گرفته شد. تنها داده اندازه گیری شده انعکاس ویترینایت در این چاه از سازند گورپی است که مقدار $16/0\%$ را نشان می دهد (در اثر هرزروی گل در سازند پابده ضخامتی زیادی از پابده فاقد نمونه بوده و ضخامت گورپی نیز در این چاه شماره ۳۲ متر است). این مقدار بسیار بیشتر از مقدار پیش بینی شده توسط Easy%Ro بود. داده های Tmax نیز این عدم همخوانی را نشان می دانند. با اعمال شیب زمین گرمایی 31 C/km° (حریان حرارتی $83 \text{ mW/m}^{226/83}$) و فرسایش 60 متر (مشابه چاه شماره ۲) برای سازند آغازگاری، داده های اندازه گیری شده و پیش بینی شده انعکاس ویترینایت و Tmax انطباق قابل قبولی را نشان دادند (شکل ۹).

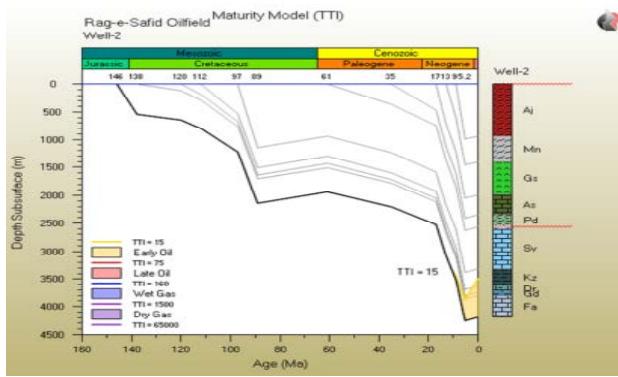
شکل ۹- نمودار تغییرات بلوغ با عمق براساس مدل Easy%Ro (الف) و T_{max} (ب) در چاه شماره ۱۱۲

افزایش غیرعادی شیب زمین گرمایی می تواند به علت عملکرد گسل، نفوذی آذرین و یا وجود مواد رادیواکتیو باشد (Hunt 1996). شکل ۲ نشان می دهد چاه شماره ۱۱۲ بر روی گسل پی سنگی ایده-هندیجان قرار گرفته است. بارگردان در سال ۱۹۹۶ در بررسی تأثیر گسل عنوان کرده که گسل ها می توانند به صورت محلی آنومالی های حرارتی

می دهنده، سازندهای کژدمی و گدوان به پنجره نفتی نرسیده و پنجره

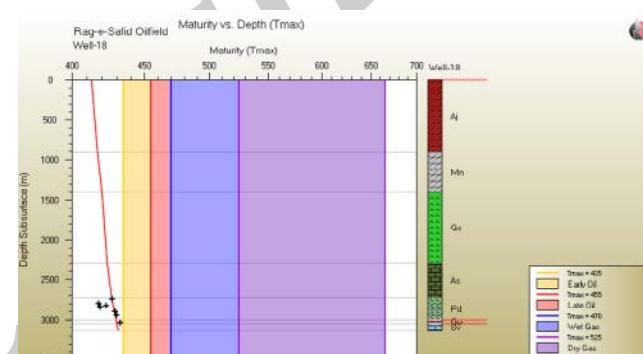
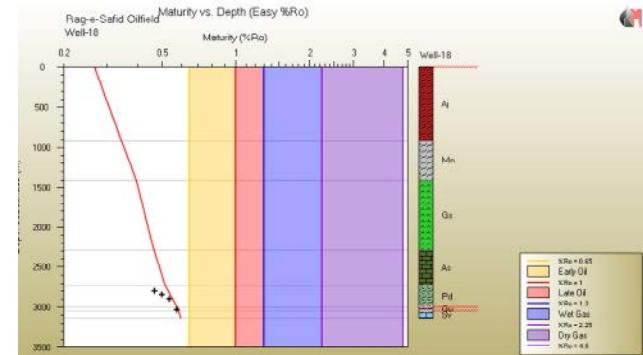

(الف)

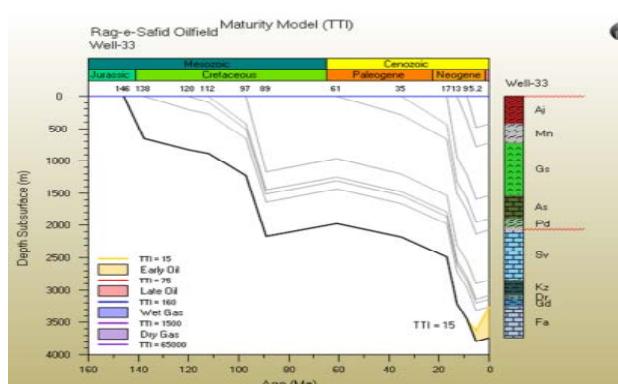
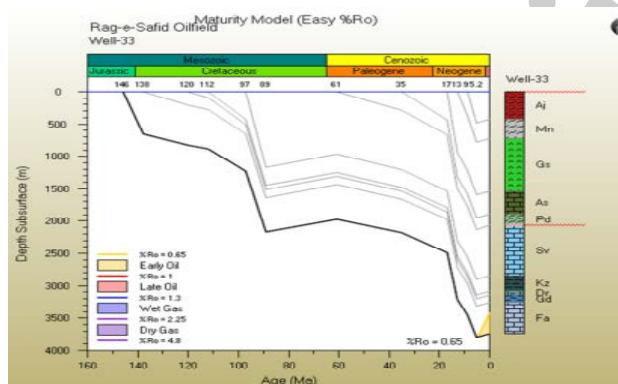

شکل ۱۱- مدل بلوغ در چاه شماره ۲ میدان نفتی رگ سفید به روش Easy%Ro (الف) و TTI (ب).

۲-۲-۵) بررسی تاریخچه تولید نفت در چاه های مطالعاتی میدان نفتی رگ سفید: مدل بلوغ در هر چاه در میدان نفتی رگ سفید با دو روش تعیین و نتایج به صورت مجزا برای هر چاه ارائه شده است.

شکل ۱۰- نمودار تغییرات بلوغ با عمق براساس مدل Easy%Ro (الف) و Tmax (ب) در چاه شماره ۱۸

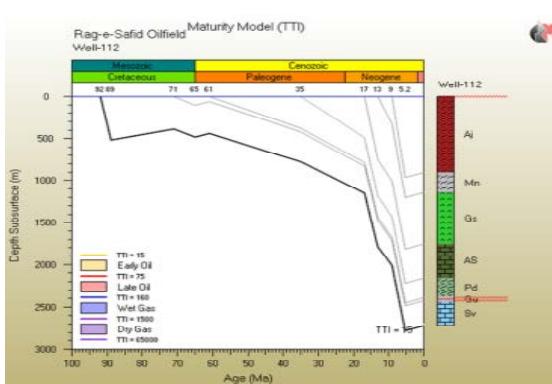
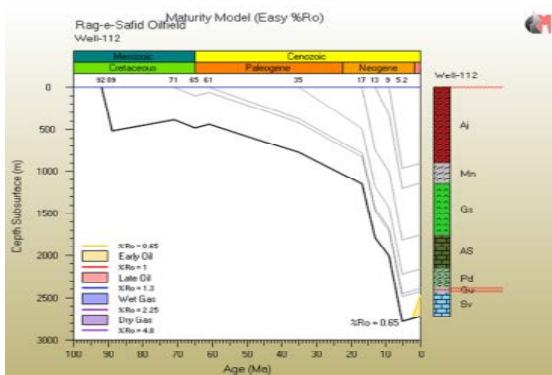

شکل ۱۲- مدل بلوغ در چاه شماره ۳۳ میدان نفتی رگ سفید به روش

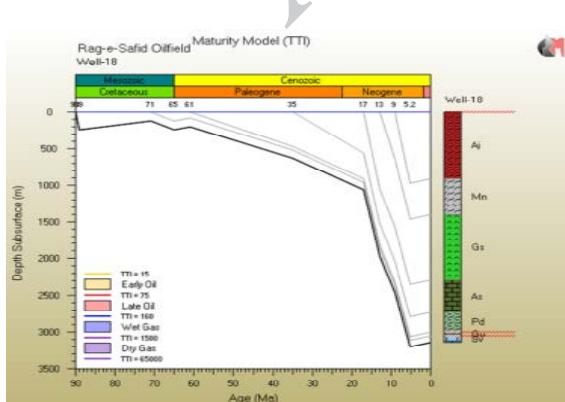
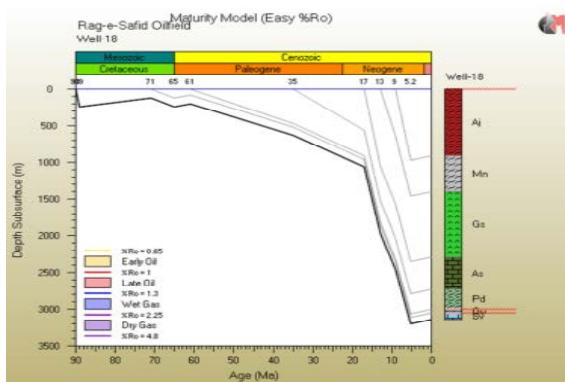
۲-۲-۵) تاریخچه تولید نفت در چاه شماره ۲: براساس مدل بلوغ در شکل (۱۱ الف) (روش Easy%Ro) سازند گدوان ۶ میلیون سال پیش در عمق ۳۷۳۰ متری و سازند کژدمی در ۵ میلیون سال قبل، در همین دما و در عمق ۳۶۹۰ متری به پنجره نفتی رسیده اند ($R_o = 0.65\%$) و پنجره نفتی هم اکنون در سر سازند کژدمی در عمق ۳۳۳۵ متری قرار دارد. براساس مدل TTI (شکل ۱۱ ب) سازند گدوان ۵ میلیون سال پیش در دمای $117^{\circ}C$ در عمق ۳۸۶۰ متری و سازند کژدمی در ۲ میلیون سال قبل، در همین دما و در عمق ۳۶۵۰ متری به پنجره نفتی رسیده است ($TTI = 15$) و هم اکنون در عمق ۳۴۷۹ متری قرار دارد. همانطور که در هر دو شکل نیز مشاهده می شود، عمق پنجره نفتی رو به کاهش است که به علت بلوغ سنگ منشأ و نیز خروج حوضه از آب از ۵ میلیون سال پیش، بالآمدگی و فرسایش در اثر کوهزایی زاگرس است.

۲-۲-۵) تاریخچه تولید نفت در چاه شماره ۳۳: براساس هر دو شکل (۱۱ الف و ب) که عمق پنجره نفتی را در چاه شماره ۳۳ نشان

نفتی در عمق ۲۶۹۳ متری نزدیک کف چاه (۲۷۱۵ متری) قرار دارد.

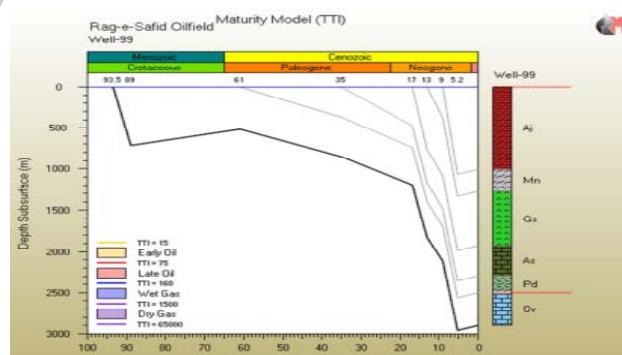
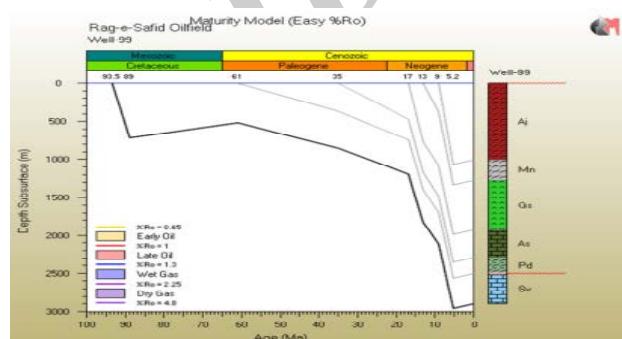
شکل ۱۴- مدل بلوغ در چاه شماره ۱۱۲ میدان نفتی رگ سفید به روش Easy%Ro (الف) و TTI (ب).

شکل ۱۵- مدل بلوغ در چاه شماره ۱۸ میدان نفتی رگ سفید به روش Easy%Ro (الف) و TTI (ب).

نفتی هم اکنون در سازند فهلیان قرار دارد (این عبارت به معنای این نیست که سازند فهلیان نفت زایی نموده بلکه به این معناست که به Easy%Ro دمای لازم برای نفت زایی رسیده است). براساس مدل پنجره نفتی ۵ میلیون سال قبل در عمق ۳۷۷۰ متری و هم اکنون در عمق ۳۴۱۹ متری قرار دارد. براساس مدل TTI پنجره نفتی ۸ میلیون سال قبل در عمق ۳۵۰۰ متری، در ۵ میلیون سال قبل در عمق ۳۶۱۰ متری و هم اکنون در عمق ۳۲۵۹ متری در رأس سازند فهلیان قرار دارد.

۳-۲-۵ تاریخچه تولید نفت در چاه شماره ۹۹: این چاه تا عمق حفاری شده (۲۸۹۸ متری در سازند سروک) به پنجره نفتی نرسیده است (شکل ۱۳).

شکل ۱۳- مدل بلوغ در چاه شماره ۹۹ میدان نفتی رگ سفید به روش Easy%Ro (الف) و TTI (ب).

۴-۲-۵ تاریخچه تولید نفت در چاه شماره ۱۱۲: مدل بلوغ چاه شماره ۱۱۲ (شکل ۱۴) نشان می دهد که پنجره نفتی هم اکنون در سازند سروک قرار دارد و بر همین اساس سازند کژدمی و گدوان نیز به پنجره نفتی رسیده اند، اما به علت عدم حفاری اطلاعی از زمان و عمق آغاز پنجره نفتی در این سازندها و نیز سازند سروک وجود ندارد. براساس مدل Easy%Ro (شکل ۱۴ (الف)) پنجره نفتی در ۳ میلیون سال قبل در عمق ۲۷۴۰ متری و هم اکنون در عمق ۲۴۷۱ متری در رأس سازند سروک است و براساس مدل TTI (شکل ۱۴ (ب)) پنجره

نفتی است. با توجه به نتایج مدل سازی براساس روش Easy%Ro، آغاز نفت زایی در سازند کژدمی میدان نفتی رگ سفید ۵ میلیون سال پیش است، در حالیکه آغاز نفت زایی این سازند در فروافتادگی دزفول حدود ۸-۱۰ میلیون سال پیش است. علت تأخیر نفت زایی سازند کژدمی در میدان نفتی رگ سفید نرخ فرونشست پایین این میدان نسبت به کل فروافتادگی دزفول است.

با توجه به سن زایش نفت (۵ میلیون سال پیش) و سن سازند گچساران به عنوان پوش سنگ (۹-۱۳ میلیون سال پیش) و نیز سن چین خوردگی در زاگرس (۸-۱۰ میلیون سال پیش) برای تشکیل نفت گیرها، آغاز زایش نفت در این میدان پس از تشکیل پوش سنگ و نفت گیر بوده است.

میدان نفتی رگ سفید مثال خوبی از ارتباط بین پارامترهای ژئوشیمیایی و تکتونیک است. در این میدان تکتونیزه، تأثیر پارامترهای تکتونیکی بر بلوغ سنگ های منشأ با داده های ژئوشیمیایی اثبات شده است.

تشکر و قدردانی:

بدینوسیله از دانشگاه شهید چمران اهواز، به ویژه گروه زمین شناسی به منظور صدور اجازه استفاده از امکانات آزمایشگاه نفت و شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، به ویژه اداره زمین شناسی بنیانی برای فراهم کردن نمونه ها و اطلاعات حفاری تکر و سپاس گزاری به عمل می آید.

۵-۵) تاریخچه تولید نفت در چاه شماره ۱۸: چاه شماره ۱۸ تا عمق حفاری شده (۳۱۲۵ متری در سازند سروک) به پنجره نفتی نرسیده است (شکل ۱۵).

۶) نتیجه گیری

مطالعه انعکاس ویترینایت در میدان نفتی رگ سفید نشان داد که سازند کژدمی در چاه شماره ۲ و سازند گوربی در چاه شماره ۱۱۲ وارد پنجره نفتی شده اند. این داده ها به همراه داده های Tmax قرارگیری چاه شماره ۱۱۲ بر روی گسل ایذه- هندیجان و نیز چاه شماره ۹۹ بر روی paleo high را تأیید نمود.

نتایج حاصل از مدل سازی بلوغ حرارتی در میدان نفتی رگ سفید نشان داد که سازند پابده در میدان نفتی رگ سفید به نفت زایی نرسیده است. از طرف دیگر سازند کژدمی نیز به جز چاه شماره ۳۳ که رسیدن به پنجره نفتی را نشان نمی دهد، در بقیه میدان نفتی رگ سفید به نفت زایی رسیده است. به علت گرادیان حرارتی بالا بر روی گسل ایذه- هندیجان واقع در شمال کوهانک شمال غربی انتظار می رود که سازند کژدمی در این بخش از میدان تا حد انتهای پنجره نفتی نیز برسد (در محدوده عملکرد گسل). در میانه کوهانک جنوب شرقی میدان به علت عمق بیشتر و نیز شیب زمین گرمایی بالا (در محل paleo high) انتظار می رود بلوغ کژدمی تا اوخر پنجره نفتی برسد. جز این دو مکان در میدان رگ سفید (محل گسل ایذه- هندیجان و بر روی paleo high) بلوغ سازند کژدمی در آغاز پنجره

منابع:

- بیجاری پور آ، زینل زاده ا، کمالی م. ر. ۱۳۸۴: بازسازی تاریخچه تدفین و مدل سازی حرارتی سنگ منشأ گدوان در ناحیه فارس. مجله علوم دانشگاه تهران. ۳۱: ۲۸۲-۲۶۹.
- چلداوی ع. ۱۳۸۵: لیتواستراتیگرافی و بایواستراتیگرافی رسوبات کرتاسه بالایی در میدان نفتی رگ سفید با تأکید بر عملکرد فاز کوهزایی ساب هرسی نین، رساله کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی. ۲۲۴ صفحه.
- زینل زاده ا، رضایی م. ر، کمالی م. ر. ۱۳۸۳: نقش نهشته های الیگوسن و نئوژن در سیستم نفتی حاشیه شمال شرق فروافتادگی دزفول. مجله علوم دانشگاه تهران. ۳۰: ۲۵۸-۲۴۷.
- شهابی س، علوی ع. ۱۳۶۵: مطالعه مقدماتی زمین شناسی مخزن خامی بالایی میدان رگ سفید، گزارش شماره پ-۴۰۰۸، شرکت ملی مناطق نفت خیز جنوب، اداره زمین شناسی.
- ظهراپ زاده م. ۱۳۸۵: مطالعه زمین شناسی مخزن نفت آسماری میدان نفتی رگ سفید، گزارش شماره پ-۵۹۵۴، مناطق نفت خیز جنوب، ۳۷۸ علیزاده ب، آدابی م. ح، تزه ف. ۱۳۸۵: ارزیابی پتانسیل هیدرورکبورزایی سنگهای منشأ احتمالی در میدان نفتی مارون. مجله علوم دانشگاه تهران. ۳۲: ۲۷۴-۲۶۷.

Barker C. E. 1996: Thermal modeling of petroleum generation: Theory and application, Elsevier Science B. V., Amsterdam.

Bordenave M.L. 1993: Applied Petroleum Geochemistry, Editions technip, Paris.

Huang B., Xiao X., Li X. 2003: Geochemistry and origins of natural gases in the Yinggehai and Qiongdongnan basins, offshore South China Sea. *Organic Geochemistry* 34: 1009–1025.

Hunt J.M. 1996: Petroleum Geochemistry and Geology, W.H. Freeman and Company, New York, 2nd edition.

Kamali M.R., Fathi Mobarakabad A., Mohsenian E. 2006: Petroleum Geochemistry and Thermal Modeling of Pabdeh Formation

- in Dezful Embayment, JUST 32 (2): 1-11.
- Katz B.J., Pfeiffer R.N., Schunk D.J. 1988: Interpretation of discontinuous vitrinite reflectance profiles. *AAPG Bulletin*. **72**: 926-931.
- Petersen H.I., Sherwood N., Mathiesen A., Fyhn M.B.W., Dau N.T., Russell N., Bojesen-Koefoed J.A., Nielsen L.H. 2009: Application of integrated vitrinite reflectance and FAMM analyses for thermal maturity assessment of the northeastern Malay Basin, offshore Vietnam: Implications for petroleum prospectively evaluation. *Marine and Petroleum Geology* **26**: 319–332.
- Rezaie A. H., Nogole-Sadat M. A. 2004: Fracture Modeling in Asmari Reservoir of Rag-e Sefid Oil-Field by using Multiwell Image Log (FMS/FMI), Iranian International. *Journal of Science* **5**: 107-121.
- Sepehr M., Cosgrove J. W. 2004: Structural framework of the Zagros Fold-Thrust Belt, Iran. *Marine and Petroleum Geology*. **21**: 829–843.
- Snowdon L.R. 1995: Rock-Eval Tmax suppression: Documentation and amelioration. *AAPG Bulletin*. **79**: 1337-1348.
- Sweeney J.J., Burnham A.K. 1990: Evaluation of a simple model of vitrinite reflectance based on chemical kinetics. *AAPG Bulletin*. **74**: 1559-1570.

Archive of SID